

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ II. ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİ
2017-2018 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI
ANAYASA HUKUKU BİTİRME SINAVI
04.06.2018
- CEVAP ANAHTARI -

SORULAR:

- 1. Anayasal düzenli devlet ile Anayasalı devlet ne demektir? Örnek vererek açıklayınız. (10 Puan)**

Bazı ülkelerde anayasalar belirli organlar tarafından kabul edilen bir belge olarak yazılı şekilde ortaya çıkan anayasalardır. Türkiye yazılı anayasası olan ülkelere örnek gösterilebilir. Bazı ülkelerde ise anayasalar yazılı değildir. Bu tür ülkelerde devlet düzenini, hak ve özgürlükleri ve bunların güvencelerini belirleyen yazısız anayasa kuralları bulunmaktadır (2 puan). Yazısız anayasalar zaman içinde oluşur ve zamanla ortadan kalkabildiği gibi yazılı hale de dönüşebilir. İngiltere bu bağlamda örnek gösterilebilir. Zira İngiltere’de devlet organlarına, iktidara ve iktidarın yer değiştirmesine, temel hak ve özgürlüklere ilişkin kuralların bir bölümü yazısız nitelikte iken, diğer bölümü çeşitli hukuki metinlerde düzenlenmiştir (3 puan).

Bir ülkede yazılı anayasa olmasa da anayasal düzenin olduğu kabul edilmelidir. Örneğin, Osmanlı Devleti’nde ilk anayasa olan 1876 Anayasası’ndan önce Osmanlı Devleti anayasalı bir devlet değilse de Osmanlı Devleti’nde anayasal bir düzen bulunmaktaydı (3 puan). Sonuç olarak anayasal düzenli devlette maddeler halinde yazılı bir anayasa olmasa da devlet düzeni bakımından bir işleyiş mevcuttur (2 puan).

- 2. Osmanlı anayasal düzeninde Sened-i İttifak’ın önemini açıklayarak, Sened-i İttifak ile Tanzimat Fermanı arasında farklılıklar olup olmadığını değerlendiriniz. (15 Puan)**

Sened-i İttifak iki taraflı bir anlaşma (misak) olarak o güne kadar tartışmasız tek otorite olan Padişah ile ayanları bir araya getirmiş, merkezi iktidarın sınırlandırmasını amaçlamıştır. Dolayısıyla kısa süreli de olsa Padişahın dengelenmiş olması Anayasa Hukuku bakımından önemlidir. Sened-i İttifak’la birlikte Padişah ayanlar karşısında iktidarının sınırlandırılmasını kabul etmiştir (3 puan). Ayrıca Sened-i İttifak’ın demokratik düzene gidişin ilk çabası, ilk belirtisi niteliğinde olduğu da ifade edilebilir (2 puan).

1839 yılında padişahın tek taraflı iradesine göre ilan edilen Tanzimat Fermanı’na göre ise kalkınma yapılacak yeni kanunlarla sağlanacaktır. Bu kanunlarla kişi dokunulmazlığı, ırz, namus ve mal güvenliği sağlanacak, vergiler kanuna göre alınacak,

askerlik görevi düzene sokulacaktır. İdam cezası Padişahın iradesiyle değil, yapılacak yargılama sonucunda verilecek, müsadere kaldırılacak, mülkiyet hakkı güvence altına alınacak, dini aidiyet bakımından vatandaşlar arasında ayırım yapılmayacaktır. Kanunlar bir heyet tarafından hazırlanacak, son söz yine Padişahın olacaktır (4 puan). Bu fermana uyulmamasının pozitif hukuk açısından yaptırım olmayıp, dini bir yaptırım (Allah korkusu) söz konusu olacaktır (1 puan).

Sened-i İttifak ve Tanzimat Fermanı arasındaki başlıca fark, birincisinin bir sözleşme, ikincisinin ise padişah tarafından tek taraflı bir ferman şeklinde ilan edilmesidir (1 puan). Diğer taraftan, kapsamı bakımından da bu iki belge farklı içeriğe sahiptir: Sened-i İttifak, Anadolu ve Rumeli Ayanlarının can ve mülküne dokunulmayacağı şeklinde sınırlı bir kapsama sahipti. Tanzimat Fermanı ise iktidarın bütün uyrukların çok daha çeşitli hak ve özgürlüklerine dokunmayacağını ve egemenliğini kullanırken kanunlara uyacağını vaat ettiği bir belgedir (3 puan). Tanzimat Fermanı'yla Padişahın kanunlara saygı göstermesi güvence altına alınırken, kişi hak ve özgürlüklerine dokunulmayacağı, uyruklar arasındaki eşitliğin sağlanacağı şeklindeki düzenlemelerin birer pozitif hukuk kuralı olduğu, bu düzenlemelerle birlikte hukuk devleti kavramına doğru gidildiği söylenebilir (1 puan).

3. 1876 Anayasası'nda Heyet-i Ayan'ın rolü ve etkisi nedir? Açıklayınız. (10 Puan)

1876 Anayasası'na göre Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan olmak üzere çift meclisli bir yasama organı oluşturulmuştur. Heyet-i Ayan, Heyet-i Mebusan'ın üçte birini geçmemek üzere doğrudan Padişah tarafından seçilirdi (2 puan). Heyet-i Ayan üyeleri ömür boyu görevde kalır ve Padişaha bağlı bir meclis gibi çalışırdı (1 puan).

1876 Anayasası'nda kanun koyma yetkisi Padişah lehine sınırlanmıştı. Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan ancak görevleri ile ilgili konularda kanun teklif edebilmekteydiler. Şura-yı Devlet kanun tasarısı metnini hazırladıktan sonra hazırlanan bu metin önce Heyet-i Mebusan'da sonra Heyet-i Ayan'da görüşülüp kabul edildikten sonra onay için Padişaha sunulurdu. Padişahın yapılan kanunlar bakımından mutlak veto yetkisi vardı. Heyet-i Ayan'ın metin üzerindeki görüşmesi sınırlıydı (2 puan). Heyet-i Ayan metnin dini kurallara, Padişahın haklarına, özgürlüğe, Anayasa hükümlerine, devletin bütünlüğüne, iç güvenliğe, ülkenin savunma ve korunmasına ve genel ahlaka aykırı olup olmadığına bakardı. Bunlara aykırı gördüğü durumlarda ise ya metni reddeder ya da değişiklik yapılması için Heyet-i Mebusan'a gönderirdi (2 puan). Dolayısıyla Heyet-i Ayan'ın yaptığı bu denetimle kanunların anayasa uygunluğunun siyasi yolla denetimi Türk Anayasa Hukuku'nda ilk defa uygulanmaya başlanmıştı (3 puan).

4. 1876 Anayasası'na göre Heyet-i Mebusan seçiminde etkili olan seçim ilkelerini açıklayarak milletvekili olmak için hangi şartların arandığını belirtiniz? (15 Puan)

1876 Anayasası'nın 66. maddesine göre milletvekili seçimi, kabul edilecek bir kanuna göre yapılacaktı. Ancak kanunun çıkarılması için öncelikle milletvekillerine ihtiyaç duyulduğundan anayasanın hazırlanması esnasında bir geçici yönetmelik (talimatı muvakkate) kabul edilmişti (1 puan). Seçim sistemiyle ilgili olarak Anayasa'da sadece

seçimin gizli (gizli oy ilkesi) yapılacağı hüküm altına alınmıştır (2 puan). Heyet-i Mebusan Osmanlı vatandaşları arasından her elli bin erkeğe (seçimlerin genelliği ilkesine aykırılık) bir temsilci seçilmesi ile oluşmaktaydı. Milletvekilleri yalnızca seçtikleri bölgenin değil tüm milletin vekilleriydiler (2 puan).

Heyet-i Mebusan'ın seçimi için belirlenen seçim ilkelerine ve seçim sistemine geçici yönetmelikte yer verilmişti. Yönetmelik iki dereceli basit çoğunluk sistemini öngörmekteydi. Seksen tanesi Müslüman, otuz tanesi Hristiyan olmak üzere toplamda yüz otuz milletvekili öngörülmüştü. Seçimler bakımından ülke iki bölgeye ayrılmıştı. Bu bölgelerden birisi İstanbul ve İzmit'in de dahil olduğu yirmi dairesel seçim bölgesiydi. Bu bölgeden beşi Müslüman beşi gayrimüslim olan milletvekilleri iki dereceli olarak seçileceklerdi (tek veya iki dereceli seçim ilkesi). Her daireden iki tane ikinci seçmen seçilecek ve böylece kırk tane ikinci seçmen milletvekillerini seçecekti (3 puan). İstanbul dışındaki yerlerde ise ilçe, liva ve il merkezlerinde önceden seçilmiş idare meclis üyeleri ikinci seçmen olarak kabul edilmişti ve bunların milletvekillerini doğrudan doğruya seçebilmesi öngörülmüştü (2 puan).

Milletvekili seçilme yeterliliği için ise yaş sınırı otuz olmasına rağmen bu sınır uygulanmayarak yirmi beş yaş sınırı kabul edilmiştir (2 puan). Bunların yanında Türkçe bilmek, seçildiği vilayet ahalisinden olmak, güvenilir olmak, az-çok taşınmazı olmak gibi şartlar da seçilme yeterliliği için öngörülmüştür (3 puan).

5. 1876 Anayasası'nda özgürlükleri güvencesiz kılan temel unsur nedir? Açıklayınız. (10 Puan)

1876 Anayasası kanun önünde eşitlik ilkesini ve kamu hizmetlerine girme hakkını vatandaşlara tanımaktaydı. Bunun yanında basın özgürlüğü, mülkiyet hakkı, eğitim özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, yasama organına başvuru ve şikâyet hakkı, müsadere ve angarya ile her türlü işkence yasağı, tabii hâkim ilkesi Anayasa'da yer bulmuş olan diğer hak ve özgürlüklerdi (4 puan). Ancak düşünce özgürlüğü anayasal güvence altına alınmamıştı (1 puan).

Bütün bu hak ve özgürlüklerin düzenlenmesi kanun vasıtası ile yapılacağından ve kanun da Padişah iradesiyle kabul edilip uygulandığından kişi hak ve özgürlüklerinin gerçekleşmesinin Padişah iradesine bırakılması özgürlükleri güvencesiz kılmıştı (2 puan). Diğer bir güvencesizliği ise Anayasa'nın 113. maddesi oluşturmaktaydı. Bu göre polis tarafından yapılan inceleme sonucunda hükümetin güvenliğini bozan hareketler belirlenirse Padişaha, hükümetin güvenliğini tehlikeye düşüren kişiyi Osmanlı ülkesinden sürme yetkisi verilmişti. Bu madde sayesinde Padişah iktidarı için tehlikeli gördüğü kişiyi sürgüne gönderebilmekteydi (3 puan).

6. 1876 Anayasası'nda 1909 yılında yapılan değişikliklerle siyasi rejimde nasıl bir değişim/dönüşüm yaşanmıştır? Açıklayınız. (10 Puan)

1876 Anayasası 1909 yılında yapılan değişikliğe kadar yürütmeyi yasamadan üstün tutan bir anayasalı meşruti monarşi rejimi öngörmüştü. Zira Bakanlar yasamaya karşı

değil, Padişaha karşı sorumluydu. Devlet faaliyetlerinde ve kanunların yapılmasında son söz yürütmenin başı olan padişahındı (3 puan). Yasama organı Padişah tarafından feshedilebilmesine rağmen, yasamanın bakanlara güven verip vermeme konusunda bir yetkisi yoktu. Yani kuvvetler arasında herhangi bir denge söz konusu değildi. (2 puan)

1909 değişikliğiyle birlikte Anayasa, parlamenter rejime dayalı bir sistem öngörmüştür. Devletin başında sorumsuz bir Padişah bulunmaktaydı. Ancak değişiklikle birlikte Padişah tarafından atanan ancak parlamentoya karşı sorumlu olan bir bakanlar kurulu düzenlemesi getirilmiştir. Bunun yanında 1909 değişikliğiyle birlikte yasama ve yürütme arasında dengeye de yer verilmiştir. Yasamanın yürütmeye güven vermesi düzenlendiği gibi yürütmenin de yasamayı feshetme yetkisi bulunmaktaydı (3 puan). Değişiklikle birlikte kanunların yapılmasında da yasamaya üstünlük tanınmıştır. Kanun teklifleri meclis tarafından yapılabilir, teklif meclislerde görüşülüp kabul edildikten sonra Padişaha sunulurdu. Padişah kanunu geri gönderdiği takdirde meclis kanun teklifini 2/3 çoğunlukla kabul edip tekrar Padişaha gönderirse artık Padişah kanun teklifini kabul etmek zorundaydı (2 puan).

7. 1921 Anayasası'nın uygulandığı dönemde Bakanlar hususunda hangi aşamalardan geçilerek 29 Ekim 1923'e gelinmiştir? Açıklayınız. (10 Puan)

1921 Anayasası'nın uygulandığı dönemde ayrıca yürütme organının başı bulunmamaktaydı. Meclis Başkanı aynı zamanda bakanların da başıydı (2 puan). Bu dönemde Bakanların üç aşamada seçildiği görülmektedir. İlk olarak bakanlar meclis içinden salt çoğunlukla seçilmekteydi. Daha sonra, Meclis Başkanı'nın meclis üyeleri arasından göstereceği milletvekilleri arasından bakanların meclis tarafından seçilmesi yolu benimsenmiştir (3 puan). 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile ise devlet başkanlığı getirildi. Devlet başkanı olarak cumhurbaşkanı meclis içinden dört yıllığına seçilmekteydi. Cumhurbaşkanı, başbakanı meclis üyeleri arasından seçer, bakanlar ise meclis üyeleri arasından başbakan tarafından seçildikten sonra cumhurbaşkanı tarafından TBMM'nin onayına sunulurdu. TBMM, bakanları onaylamazsa bakanlar düşerdi (3 puan). Bu sistemle birlikte salt meclis hükümeti sisteminden yarı parlamenter sisteme geçildiği görülmektedir. Öncesinde bakanları seçen meclis, 29 Ekim 1923 tarihinden sonra onaylayan meclise dönüşmüştür (2 puan).

8. 1924 Anayasası'nda siyasi rejim hangi siyasi rejimlere benzemektedir? Açıklayınız. (10 Puan)

1924 Anayasası bünyesinde hem parlamenter rejime hem de meclis hükümeti rejimine benzer özellikler taşıdığından bu Anayasanın bir "Karma rejim" öngördüğünü söylemek mümkündür (2 puan).

1924 Anayasası'nda öngörülen rejimin parlamenter rejime benzeyen yönleri şöyle sıralanabilir: Yürütmenin kanun teklif etme yetkisinin olması; Başbakan ve bakanların meclis komisyonlarında veya genel kurulda görüşmelere katılıp söz alabilmesi; Cumhurbaşkanının, her yıl Meclis açılışında genel politika üzerine konuşma yapması; Kanunların yayımı ve ilanının hükümete ait olması ve Meclis üyelerinin başbakan veya

bakanlara soru yöneltebilmesi ve bunlar hakkında araştırma açılmasını isteyebilmesi (5 puan).

1924 Anayasası'na göre yasama ve yürütme görev ve yetkisinin TBMM'de toplanmış olması ve yürütme organına (hükümete veya cumhurbaşkanına) meclisi feshetme yetkisi tanınmamasına rağmen, meclisin bakanlar kurulunun görevine son verilmesine ve seçimlerin yenilenmesine karar verebilmesi ise 1924 Anayasası'nın öngördüğü siyasi rejimin meclis hükümeti sistemine benzeyen yönlerini ortaya koymaktadır (3 puan).

9. 1961 Anayasası'nda parlamenter rejim neden/nasıl işlemez hale gelebiliyordu? Açıklayınız. (10 Puan)

1961 Anayasası'nda yasama ve yürütme organları arasında görev bakımından bir iş birliği olmasına rağmen denge unsuru olan yürütmenin yasamayı feshetmesinin kolayca gerçekleşmemesi, öngörülen parlamenter rejimi "zorlaştırılmış parlamenter rejim" haline getirmektedir (2 puan).

1961 Anayasası'na göre Bakanlar Kurulu göreve başlarken ve görev sırasında yasama organının güvenine ihtiyaç duymaktaydı (2 puan). Başbakan, Bakanlar Kurulu'nun madde 108'e göre on sekiz aylık bir süre içinde üç defa düşmesi ve üçüncü defa da güvensizlik oyuyla karşılaşması durumunda Cumhurbaşkanından seçimlerin yenilenmesini isteyebilirdi (3 puan). On sekiz ay içinde Bakanlar Kurulu'nun üç kez güvenoyu alamaması durumunda cumhurbaşkanı isterse seçimlerin yenilenmesi yoluna gidilebilmesi yasama ve yürütme organları arasındaki denge unsurunu bozmaktaydı. Dolayısıyla parlamenter rejim işlemez hale gelebiliyordu (3 puan).